

HelseDirektoratet

PÅRØRENDES RETTIGHETER

Informasjon til pårørende
av pasienter med psykiske lidelser
og rusmiddelproblemer

Innhold

Innledning	4
1. Hvem er pårørende og nærmeste pårørende?	5
Pasienten utpeker nærmeste pårørende	5
Når pasienten ikke er i stand til å utpeke nærmeste pårørende	6
Spesielle regler ved tvungent psykisk helsevern.....	6
2. Pårørendes rett til å samtykke til helsehjelp	8
Pasienten samtykker i utgangspunktet selv	8
Nærmeste pårørende skal informeres om at pasienten ikke kan samtykke selv	9
Foreldre samtykker på vegne av pasienter under 16 år	9
Pasienter mellom 16–18 år uten samtykkekompetanse	11
Pasienter over 18 år uten samtykkekompetanse	11
3. Pårørendes rett til å medvirke til helsehjelp	12
Medvirkning til helsehjelp	12
Medvirkning til individuell plan	13
4. Pårørendes rett til informasjon	14
Pårørende har rett til generell veiledning.....	14
Pasienten har rett til vern om egne helseopplysninger	15
Informasjon kan gis når pasienten samtykker.....	15
Rett til informasjon om pasient over 16 år	15
Rett til informasjon når pasienten er mindreårig	16
Helsepersonells opplysningsrett til pårørende i særlige tilfelle.....	17

5. Pårørendes rett til journalinnsyn	18
Pårørendes rett til innsyn i pasientens journal.....	18
Pasientens rett til innsyn i journalopplysninger fra pårørende.....	18
 6. Pårørendes klagerett.....	 19
 7. Pårørendes særlige rettigheter ved tvungent psykisk helsevern	 20
Rett til å begjære tvungen legeundersøkelse	20
Rett til generell veiledning	21
Rett til å uttale seg før vedtak fattes	21
Pårørendes klagerett	21
Rett til underretning og informasjon om vedtak	22
Utsatt iverksettelse av vedtaket.....	23
Om kontrollkommisjonen	23
 8. Pårørendes særlige rettigheter ved tvangstiltak overfor rusmiddelavhengige	 24
Bekymringsmelding fra pårørende.....	25
Samtykke til tilbakehold i institusjon	25
 Mer informasjon.....	 26

Innledning

Denne brosjyren inneholder informasjon om dine rettigheter som pårørende til pasient med psykiske lidelser og/eller rusmiddelproblemer.

Pårørende er en viktig ressurs i behandlingen av personer med psykiske lidelser og ruslidelser. Jo sykere pasienten er, desto viktigere at pårørende involveres og desto sterkere rettigheter har pårørende.

Pårørende og pasient vil i de fleste tilfeller ha sammenfallende interesser. I noen situasjoner ønsker imidlertid pasienten ikke at pårørende skal involveres. Reglene om pårørendes rettigheter skal ivareta hensynet både til pasienten og til pårørende.

Brosjyren gir en oversikt over *pårørende og nærmeste pårørendes* rettigheter etter helselovgivningen. Pårørendes rettigheter etter pasient- og brukerrettighetsloven gjelder i både spesialisthelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Både rettighetene for pårørende til barn og unge og rettighetene for pårørende til voksne omtales i brosjyren.

Regelverket er omtalt på en mer utfyllende måte i Pårørende veilederen og rundskriv IS-5/2010 «Barn som pårørende» som finnes på helsedirektoratet.no.

Involvering av pårørende er også omtalt i de faglige nasjonale retningslinjene for behandling av psykiske lidelser og rus.

Hvem er pårørende og nærmeste pårørende?

Pasienten utpeker nærmeste pårørende

En pasient kan ha mange pårørende, men ikke alle har samme rettigheter, selv om flere bidrar på ulike måter. Det er *nærmeste pårørende* som har rett til å motta informasjon, klage på vedtak mv.

Pasienten bestemmer selv hvem som skal være nærmeste

Pasient- og brukerrettighetsloven
§ 1-3 bokstav b

pårørende. Pasienten kan fritt velge en person i sin familie eller omgangskrets. Som regel vil det være én person, men pasienten kan utpeke flere om det er ønskelig. Den som pasienten oppgir som nærmeste pårørende, har ikke plikt til å påta seg oppgaven. Pasienten kan også endre valg av nærmeste pårørende.

Når pasienten ikke er i stand til å utpeke nærmeste pårørende

Dersom pasienten ikke vil eller er ute av stand til å oppgi pårørende, skal det helsepersonellet som yter helsehjelpen ta standpunkt til hvem som er nærmeste pårørende.

Dette vil vanligvis være den som i størst utstrekning har varig og løpende kontakt med pasienten, men det tas utgangspunkt i følgende rekkefølge: Ektefelle, registrert partner, personer som lever i ekteskapslignende eller partnerskapslignende samboerskap med pasienten, barn over 18 år, foreldre eller andre med foreldreansvaret, søsken over 18 år, besteforeldre, andre familiemedlemmer som står pasienten nær, verge eller fremtidsfullmektig med kompetanse på det personlige området.

Helsepersonell må i det enkelte tilfelle gjøre en konkret vurdering av hvem pasienten sannsynligvis ville ha utpekt.

Hvis pasienten motsetter seg at en bestemt person utpekes som nærmeste pårørende, må det vurderes om andre er bedre egnet.

Spesielle regler ved tvungent psykisk helsevern

Ved bruk av tvang i psykisk helsevern er det gitt særlige regler av hensyn til pårørende.

Noen ganger velger pasienten som sin nærmeste pårørende en annen enn den han/hun i størst utstrekning har hatt løpende og

*Pasient- og bruker-
rettighetsloven
§ 1-3 bokstav b*

varig kontakt med. I slike tilfeller vil *både* den pasienten utpeker og den pårørende som i størst utstrekning har varig og løpende kontakt med pasienten, ha rettigheter som nærmeste pårørende.

Dette gjelder ikke dersom *særlige grunner* taler mot at også pårørende med varig og løpende kontakt gis rettigheter som nærmeste pårørende, for eksempel ved konfliktsituasjoner eller der den pårørende har handlet i strid med pasientens beste.

Pårørendes rett til å samtykke til helsehjelp

*Pasient- og bruker-
rettighetsloven*
§ 4-1

Pasienten samtykker i utgangspunktet selv

Hovedregelen er at helsehjelp gis med pasientens samtykke. Pasienter over 16 år har rett til å samtykke selv. For at et samtykke skal være gyldig kreves det at pasienten har fått tilstrekkelig informasjon om

helsetilstanden sin og helsehjelpens innhold og at vedkommende er i stand til å forstå hva samtykket innebærer.

Nærmeste pårørende skal informeres om at pasienten ikke kan samtykke selv

Dersom pasienten er under 16 år eller åpenbart ikke har forutsetninger for å avgi et gyldig samtykke på grunn av fysisk eller psykisk tilstand, demens eller psykisk utviklingshemming, vil pasienten kunne *mangle samtykkekompetanse*. I slike situasjoner vil nærmeste pårørende ha visse rettigheter til å uttale seg om helsehjelpen eller til å samtykke til helsehjelpen på vegne av pasienten.

Det er den som er ansvarlig for helsehjelpen som avgjør om pasienten mangler kompetanse til å samtykke. Slike avgjørelser skal være begrunnet og skriftlig, og om mulig straks legges frem både for pasienten og dennes nærmeste pårørende.

Foreldre samtykker på vegne av pasienter under 16 år

Foreldrene eller andre med foreldreansvaret har som hovedregel rett til å samtykke til helsehjelp på vegne av barn og unge under 16 år.

Fra barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter på samtykke til helsehjelp, må foreldre eller andre som har foreldreansvaret informere og høre barnet før samtykke gis. Det gjelder senest fra barnet fyller syv år. Det skal legges vekt på hva barnet mener i samsvar med barnets alder og modenhet. Er barnet fylt 12 år, skal det legges stor vekt på hva barnet mener. I særlige tilfeller kan barn under 16 år samtykke til helsehjelp selv.

Som hovedregel må begge foreldre med foreldreansvar samtykke til helsehjelp. En forelder har rett til å samtykke alene i to situasjoner:

Pasient- og brukerrettighetsloven
§ 4-3

Pasient- og brukerrettighetsloven
§ 4-4

Når helsehjelpen er ledd i den daglige og ordinære omsorgen

Det kan for eksempel være behandling av øreverk, halsbetennelse, influensa og skrubbsår. Slik helsehjelp kan besluttes av den forelderen som til enhver tid er sammen med barnet. En forelder som bare har samværsrett, men ikke foreldreansvar, kan derfor samtykke til slik helsehjelp når vedkommende har samvær med barnet. Dette gjelder ikke ved vaksinasjon etter barnevaksinasjonsprogrammet, da må den som skal samtykke ha foreldreansvaret for barnet.

Når helsehjelpen er nødvendig for at barnet ikke skal ta skade

For å sikre nødvendig helsehjelp til barn der en av foreldrene av ulike grunner ikke kan eller vil samtykke, er det unntaksvis tilstrekkelig med samtykke fra én av foreldrene. Dette kan blant annet være aktuelt i forbindelse med familiekonflikter, vold og overgrep.

Det er et vilkår at kvalifisert helsepersonell vurderer at helsehjelpen er nødvendig for at barnet ikke skal ta skade. Det vil som oftest være den legen, psykologen eller tannlegen som er ansvarlig for helsehjelpen, som foretar denne vurderingen.

Det må være risiko for noe mer enn en ubetydelig skade eller ubehag for barnet. Både skader av somatisk og psykisk art er omfattet av unntaket, og unntaket kan derfor anvendes til å gi samtykke til psykiske helsehjelp eller rustiltak.

Før helsehjelp gis, skal begge foreldrene eller andre med foreldreansvaret, så langt råd er, få si sin mening. Foreldrenes ulike synspunkter og begrunnelse blir en del av vurderingen av om helsehjelp bør gis.

Begge foreldre – også foreldre som ikke har del i foreldreansvaret

– har rett til informasjon, og helsepersonell kan ikke unnlate å informere eller nekte en forelder informasjon om helsehjelpen selv om vedkommende ikke vil samtykke.

Pasienter mellom 16–18 år uten samtykkekompetanse

Foreldrene eller andre med foreldreansvaret har rett til å samtykke til helsehjelp for ungdom mellom 16 og 18 år som ikke har samtykkekompetanse, dvs. dersom ungdommen på grunn av fysiske eller psykiske forstyrrelser eller utviklingshemning åpenbart ikke forstår hva helsehjelpen går ut på.

Foreldrenes samtykkerett gjelder ikke dersom ungdommen motsetter seg helsehjelpen eller antas å ha en alvorlig sinnslidelse. I slike tilfeller må det vurderes om vilkårene for bruk av tvang er tilstede.

Pasienter over 18 år uten samtykkekompetanse

Helsepersonell tar beslutning om helsehjelp til pasienter over 18 år. Pårørende skal ikke samtykke. Nærmeste pårørende har imidlertid rett til å medvirke til helsehjelpen og til å få informasjon. Se kapittel 3 og 4.

Hvis helsehjelpen innebærer et alvorlig inngrep for pasienten, skal det, dersom det er mulig, innhentes informasjon fra pasientens nærmeste pårørende om hva pasienten ville ha ønsket. Det skal skrives ned i journalen hva nærmeste pårørende har opplyst.

Pasient- og brukerrettighetsloven
§ 4-5

Pasient- og brukerrettighetsloven
§ 4-6

Pårørendes rett til å medvirke til helsehjelp

Medvirkning til helsehjelp

Det er et viktig prinsipp at pasienten har en rett til å medvirke ved gjennomføring av helsehjelpen, blant annet ved valg mellom tilgjengelige og forsvarlige undersøkelses- og behandlingsmetoder.

Pasient- og bruker-
rettighetsloven
§ 3-1

Dersom pasienten ønsker at pårørende eller andre skal være tilstede når helsehjelpen gis, skal ønsket som hovedregel imøtekommes. Nærmeste pårørende har rett til å medvirke sammen med pasienter uten samtykkekompetanse. Pasienten vil mangle samtykkekompetanse dersom vedkommende åpenbart ikke kan ivareta sine interesser på grunn av fysiske eller psykiske forstyrrelser, demens eller psykisk utviklingshemning.

Medvirkning til individuell plan

En individuell plan er et verktøy og en metode for samarbeid mellom pasienten og tjenesteapparatet, og mellom ulike tjenesteytere. Formålet er å bidra til at pasienten får et helhetlig, koordinert og individuelt tilpasset tjenestetilbud.

Pårørende skal trekkes inn i utarbeidelsen og gjennomføringen av individuell plan i den utstrekning pasienten og pårørende selv ønsker det.

Dersom en pasient ikke har samtykkekompetanse, har pasientens nærmeste pårørende rett til å medvirke sammen med pasienten.

*Forskrift om
habilitering og
rehabilitering,
individuell plan
og koordinator*

Pårørendes rett til informasjon

Pårørende har rett til generell veiledning

Helsetjenesten har en veiledningsplikt som innebærer at pårørende som henvender seg, skal få generell informasjon om rettigheter, vanlig praksis på området, saksbehandling, mulighet for opplæring og vanlig informasjon om psykiske lidelser og utfordringer knyttet til rusmiddelmisbruk.

Pasienten har rett til vern om egne helseopplysninger

Pasienten har rett til vern om legems- og sykdomsforhold og andre personlige opplysninger, og helsepersonell har taushetsplikt om slike opplysninger overfor pårørende.

Pårørende og nærmeste pårørende har bare rett til informasjon om pasienten dersom pasienten samtykker til det, eller dersom det er bestemt i lov at informasjon skal eller kan gis. Pårørende kan også få tilgang til opplysninger de er kjent med fra før.

Informasjon kan gis når pasienten samtykker

Det mest praktiske er at pasienten samtykker til at pårørende får informasjon om helsetilstanden og den helsehjelp som ytes. Pasienten kan bestemme at pårørende bare skal få enkelte opplysninger, og har også anledning til å trekke samtykket tilbake.

Et gyldig samtykke fra pasienten forutsetter at pasienten har samtykkekompetanse, se kapittel 2 ovenfor. Er pasienten over 16 år og evner å ivareta egne interesser, vil pasientens rett til vern om personlige opplysninger gå foran pårørendes ønske om og behov for å bli informert.

Rett til informasjon om pasient over 16 år

Selv om pasienten ikke kan samtykke, har nærmeste pårørende rett til informasjon i visse situasjoner:

Når forholdene tilsier at informasjon skal gis nærmeste pårørende
Uavhengig av samtykke har nærmeste pårørende rett til informasjon når «forholdene tilsier det». Dette kan være i situasjoner hvor det ikke er mulig å få pasientens samtykke på grunn av bevisstløshet eller

Pasient- og bruker-
rettighetsloven
§ 3-6

Pasient- og bruker-
rettighetsloven
§ 3-3

Pasient- og bruker-
rettighetsloven
§ 3-3

psykiske forstyrrelser av ulik karakter, og av mer eller mindre forbigående art, for eksempel der personen blir innlagt på sykehus.

Dersom det ikke foreligger opplysninger om motsetninger mellom pasientens og nærmeste pårørendes interesser, vil hensynet til både pasienten og pårørende tilsi at informasjon i slike tilfeller blir gitt. Jo mer alvorlig pasientens tilstand er, desto større anstrengelser kan kreves av helsepersonellet for å informere nærmeste pårørende.

Når pasienten åpenbart ikke kan ivareta sine interesser

Videre har nærmeste pårørende rett til informasjon om pasientens helsetilstand og om helsehjelpen i situasjoner der pasienten åpenbart ikke kan ivareta sine interesser på grunn av fysiske eller psykiske forstyrrelser, demens eller psykisk utviklingshemning.

Nærmeste pårørende skal i slike tilfeller ha informasjon i samme utstrekning som pasienten selv ville ha fått, dersom vedkommende hadde hatt full evne til å forstå informasjonen. Dette vil for eksempel være opplysninger om diagnose, behandling, bivirkninger, prognoser og opplæring om lidelsen og mestring av denne, så vel som skader og alvorlige komplikasjoner som følge av helsehjelp.

Retten til informasjon når pasienten er mindreårig

Er pasienten under 16 år, skal som hovedregel både pasienten og foreldrene eller andre med foreldreansvaret få informasjon om pasientens helsetilstand og hva helsehjelpen går ut på.

Unntaksvis kan helsepersonell etter en konkret vurdering la være å gi informasjon til foreldrene når pasienten er mellom 12 og 16 år og ikke ønsker at opplysninger skal gis til foreldrene av grunner som helsepersonell mener bør respekteres. Det kan for eksempel være

ved lettere psykiske problemer. Unntaksvis kan helsepersonell etter en konkret vurdering også unnlate å gi informasjon til foreldrene dersom tungtveiende hensyn til pasienten taler mot det. Unntaket gjelder uavhengig av pasientens alder og også når pasienten er under 12 år.

Informasjon som er nødvendig for å oppfylle foreldreansvaret, skal likevel gis foreldre eller andre med foreldreansvaret frem til pasienten er 18 år. Dette kan være informasjon om mer alvorlige psykiske lidelser, fare for selvskading, omgang med ulovlige rusmidler, opplysninger om selvmordsfare og innleggelse i døgnavdeling, samt opplysninger om hvor ungdommen befinner seg. Slik informasjon skal helsepersonell gi foreldrene uavhengig av taushetsplikten. Helsepersonell skal orientere pasienten når slik informasjon blir gitt.

Helsepersonells opplysningsrett til pårørende i særlige tilfelle

Uten samtykke fra pasienten, kan helsepersonell gi informasjon til pårørende når det er tungtveiende grunner til det. Vanligvis vil det være i situasjoner der det er fare for skade på liv og helse på pasienten selv, pårørende eller andre personer. Men også fare for skadevoldende handlinger på andre interesser kan tenkes å gi helsepersonell rett til å informere pårørende.

Dersom en pasient med en psykisk tilstand som krever særlig årvåkenhet, for eksempel spiseforstyrrelser, selvskading/selvmordsrisiko, overdose eller risiko for vold mot andre, skriver seg ut til hjemmet, kan det etter en konkret vurdering være rett å gi informasjon til pårørende selv om pasienten ikke samtykker.

Helsepersonelloven
§ 23 nr. 4

Pårørendes rett til journalinnsyn

Pårørendes rett til innsyn i pasientens journal

Reglene om pårørendes rett til informasjon om helsehjelpen til pasienten gjelder også for innsyn i pasientens journal, se kapittel 4.

Nærmeste pårørende har rett til innsyn i journal etter en pasients død, om ikke særlige grunner taler mot dette.

Pasientens rett til innsyn i journalopplysninger fra pårørende

Når nærmeste pårørende gir informasjon til helsetjenesten, vil dette bli skrevet ned i pasientens journal dersom informasjonen er relevant og nødvendig for helsehjelpen.

Pasienten har rett til innsyn i egen journal, og innsynsretten omfatter vanligvis også opplysninger gitt av andre, for eksempel pårørende.

Pasienten kan nektes innsyn i slike opplysninger dersom dette er utilrådelig av hensyn til personer som står pasienten nær, eller hvis det kan være til fare for liv eller alvorlig helseskade for pasienten selv dersom pasienten får innsyn.

Pårørendes klagerett

Pårørende som har fullmakt til å representere pasienten, kan klage på at pasienten ikke har fått oppfylt sine rettigheter til nødvendig helsehjelp, medvirkning, informasjon, samtykke og journalinnsyn. Nærmeste pårørende kan også klage dersom de ikke selv har fått oppfylt sine rettigheter til medvirkning, informasjon, samtykke og journalinnsyn.

Fylkesmannen er klageinstans, men klagen sendes den som har truffet avgjørelsen. Fristen for klage er fire uker etter at nærmeste pårørende fikk eller burde ha fått tilstrekkelig kunnskap til å fremme en klage. Klagen skal være skriftlig, og bør nevne hva det klages på og gi opplysninger som kan være av betydning for behandlingen av klagen.

*Pasient- og bruker-
rettighetsloven*
§ 7-2

Pårørendes særlige rettigheter ved tvungent psykisk helsevern

Ved tvungent psykisk helsevern har pårørende noen særlige rettigheter etter psykisk helsevernloven i tillegg til rettighetene etter pasient- og brukerrettighetsloven som er gjennomgått i kapittel 1–6.

Psykisk helsevernloven § 3-1

Rett til å begjære tvungen legeundersøkelse

Tvungent psykisk helsevern kan bare etableres etter at en lege personlig har undersøkt pasienten og brakt på det rene at lovens vilkår for tvang er oppfylt. Hvis pasienten nekter å gjennomføre legeundersøkelsen, kan nærmeste pårørende be kommunelegen om at det foretas en tvungen legeundersøkelse. Om nødvendig kan pasienten hentes og undersøkes med tvang.

Retten til generell veiledning

Den som fatter vedtak etter psykisk helsevernloven skal sørge for at nærmeste pårørende får nødvendig informasjon om sine rettigheter, blant annet til å uttale seg før det fattes vedtak, informasjon om vedtak og til å klage.

Retten til å uttale seg før vedtak fattes

Før vedtak om tvungen observasjon eller tvungent psykisk helsevern fattes, skal nærmeste pårørende gis anledning til å uttale seg. Uttale retten innebærer at nærmeste pårørende først må få informasjon om at vedtak vil bli fattet. Opplysningene fra nærmeste pårørende skal nedtegnes og inngå i grunnlaget for vedtaket.

Pårørendes klagerett

Nærmeste pårørende har en klagerett på følgende vedtak etter psykisk helsevernloven (aktuell paragraf er angitt i parentes):

- Beslutning om å kreve samtykke til tilbakeholdelse i inntil tre uker (§ 2-2)
- Vedtak om tvungen observasjon og tvungent psykisk helsevern – etablering, ikke etablering, opprettholdelse og opphør (§§ 3-2, 3-3 og 3-7)
- Vedtak om skjerming (§ 4-3)
- Vedtak om behandling uten eget samtykke (§ 4-4a jf. § 4-4)
- Vedtak om forbindelse med omverdenen (§ 4-5)
- Vedtak om undersøkelse av rom og eiendeler samt kroppsvisitasjon (§ 4-6)
- Vedtak om beslag (§ 4-7)
- Vedtak om rusmiddeltesting av biologisk materiale (§ 4-7a)
- Vedtak om bruk av tvangsmidler (§ 4-8)
- Vedtak om overføring uten samtykke (§§ 4-10 og 5-4)

Psykisk helsevernloven § 6

Psykisk helsevernloven § 3-9

Psykisk helsevernloven § 3-5 tredje ledd.

Psykisk helsevern-
forskriften § 10

Rundskriv til
psykisk helsevern-
loven-
og forskriften
IS-1/2017

Psykisk helsevern-
forskriften § 27
tredje ledd

Pasient- og bruker-
rettighetsloven
§ 3-3

Ved vurderingen av om tvungent psykisk helsevern skal gis uten døgnopphold skal det tas tilbørlig hensyn til pårørende som pasienten bor sammen med.

Rett til underretning og informasjon om vedtak

For å kunne klage, må nærmeste pårørende vite om at det er truffet et vedtak.

Uavhengig av pasientens samtykke skal nærmeste pårørende skal ha informasjon om følgende vedtak:

- Vedtak om tvungen observasjon og tvungent psykisk helsevern – etablering, ikke etablering, opprettholdelse og opphør (§ 3-3a jf. §§ 3-2 og 3-3 og § 3-7)
- Vedtak om overføring uten samtykke (§§ 4-10 og 5-4)

Nærmeste pårørende skal gis informasjon om øvrige vedtak (kapittel 4 – vedtak) med mindre pasienten motsetter seg dette.

Når nærmeste pårørende informeres om vedtak, skal det gis informasjon om at vedtak er fattet og hva som er bestemt. Det skal gis den informasjon som er nødvendig for å kunne bruke klageretten. I praksis vil nærmeste pårørende få kopi av vedtaksskjema.

En mer utdypende begrunnelse for vedtaket kan gis til nærmeste pårørende dersom pasienten samtykker, dersom forholdene tilsier det eller pasienten mangler samtykkekompetanse, dvs. åpenbart ikke er i stand til å ivareta sine interesser pga. fysisk eller psykisk forstyrrelse. Det skal videre gis opplysninger om klageadgang, klagefrist, klageinstans og fremgangsmåten ved klage. Informasjonen skal gis så snart som mulig, og som hovedregel skriftlig.

Vedtaket fattes av faglig ansvarlig ved institusjonen. Kontrollkommi-

sjonen er klageinstans for alle vedtak, bortsett fra vedtak om behandling uten eget samtykke. Her er fylkesmannen klageinstans.

Nærmeste pårørende har rett til å la seg bistå av advokat ved klage til kontrollkommissjonen eller fylkesmannen, men har ikke rett til fri rettshjelp. Kostnader ved advokatbistand må nærmeste pårørende dekke selv.

Nærmeste pårørende kan bringe enkelte av kontrollkommissjonens vedtak inn for rettslig overprøving av domstolene. I slike tilfeller vil nærmeste pårørende få fri rettshjelp og få dekket sakens omkostninger.

Nærmeste pårørende kan også ta opp alle saker som berører pasientens velferd med kommissjonen.

Utsatt iverksettelse av vedtaket

Når nærmeste pårørende klager på opphør av tvungent vern (utskrivelse), kan kontrollkommissjonens leder beslutte at utskrivelsen skal utsettes inntil klagesaken er avgjort. Nærmeste pårørende bør i slike tilfeller ta kontakt med kommissjonens leder direkte. Dersom det besluttes at utskrivelse skal utsettes, vil ikke tvangsvernet opphøre før klagen er behandlet av kommissjonen.

Om kontrollkommissjonen

Kontrollkommissjonen består av fire medlemmer, og er uavhengig av sykehuset. Kommissjonens hovedoppgave er å sikre den enkelte pasients rettssikkerhet i møtet med det psykiske helsevernet. Den er klageinstans for vedtak om tvungent psykisk helsevern, og fører også kontroll med vedtak av eget initiativ og generell kontroll av pasientenes velferd.

*Psykisk helsevern-
loven § 7-1*

*Psykisk helsevern-
loven § 3-7*

*Psykisk helsevern-
loven kapittel 6*

Pårørendes særlige rettigheter ved tvangstiltak overfor rusmiddelavhengige

Rettighetene til pårørende av pasienter med rusmiddelproblemer følger i all hovedsak av pasient- og brukerrettighetsloven, som er gjennomgått i kapittel 1–6 i denne brosjyren. For øvrig følger enkelte rettigheter av helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 10.

Bekymringsmelding fra pårørende

Pårørende kan melde fra om omfattende rusmiddelmisbruk til kommunen. Kommunen skal i slike tilfeller foreta en undersøkelse av saken og vurdere om det bør fremmes sak om tilbakehold i institusjon uten eget samtykke. Når saken er utredet skal pårørende ha en tilbakemelding om dette.

Samtykke til tilbakehold i institusjon

En person over 16 år med rusmiddelproblemer kan samtykke til å bli tilbakeholdt i en institusjon i inntil tre uker fra inntaket, og ved behandlings- og opplæringsopphold av minst tre måneders varighet, i inntil tre uker fra et samtykke er trukket tilbake.

Dersom personene er mellom 12 og 16 år, kreves både barnets og foreldrenes samtykke. Det er altså ikke tilstrekkelig med foreldre-samtykke slik som det som utgangspunkt er for annen helsehjelp til barn og unge i denne aldersgruppen.

Helse- og omsorgs-
tjenesteloven
§ 10-1

Helse- og omsorgs-
tjenesteloven
§ 10-4

Mer informasjon

Lovene og forskriftene

som er omtalt i denne brosjyren, finnes på lovdata.no

Rundskrivene og veilederne

som er omtalt, finner du på helsedirektoratet.no.

Andre nettsteder

helsenorge.no

fylkesmannen.no

mentalhelse.no

psykiskhelse.no

lpp.no